

pl. megtalálható, mint ahogy máshol is remélhetőleg, a Folklorisztikai Kutatóintézet létrehozására tett javaslata és koncepciója 1951-ből, de egy 1957-es levele is, amelyben az akkor a bizottság napirendjén szereplő rehabilitációs eljárásokkal kapcsolatban fejtette ki véleményét Barabás Jenő titkárnak címezve. Mindezek alapján is látható, hogy Ortutay Gyula tudományos és tudománytörténeti munkásságát nagyon sok helyre került források segítségével lehet majd rekonstruálni.

Az Ortutay-hagyaték váratlan eseménye volt a védetté nyilvánítási eljárás, ami bennünket is felkészületlenül ért, hiszen néprajzi és főleg néprajztudomány-történeti kézirat védetté nyilvánítására nem tudunk példát, főleg a 20. század második feléből. De természetesen ez egyenes következménye annak, hogy a kézirat árverésre került. A jövőben a védetté nyilvánítás egy lehetőség, felelősség lesz a néprajzi nem tárgyakat gyűjtő közgyűjteményeknek is, ami különlegesen értékes hagyatékok megszerzésében is eszköz, segítség lehet. Ugyanakkor a védetté nyilvánítás szakmai vitája sem zajlott le, és számtalan kérdést is felvet, pl. milyen kéziratok, hagyatékok legyenek védetté nyilvánítva, azok amelyek eladásra, árverése kerülnek, vagy azok, amelyek létezéséről tudunk és magánkézben vannak, kinek a hagyatékát kell levédeni, hol húzható meg határ és ki által? Csak néhány kérdés a sok közül, amely felmerülhet.

Az Etnológiai Archívum gyűjteményeiben, Kézirattárában található dokumentumok, így hagyatékok feldolgozása és főleg tudományos kutatása bizonyos tematikák, részterületek esetében, amelyek a gyűjteményben dolgozók érdeklődési vagy szakterületébe is tartoznak, magától értetődik. Az Néprajztudományi Kutatóintézettel megvalósult együttműködésnek a hagyaték megszerzésén kívül az nagy eredménye és számomra élménye is, hogy megvalósult a gyűjteményünkbe került anyag szakmai, ebben az esetben folklorisztikai értelmezése, összefüggéseinek, értékének a megállapítása. Ezt, mint ahogy a múltbeli példák is bizonyítják, más kéziratok, szövegcsoportok esetében érdemes folytatni, hiszen a Kézirattárunk kimeríthetetlen kutatási lehetőségeket biztosít a folkloristáknak.

GRANASZTÓI PÉTER

Fedics Mihály mesél **Fényképek és kéziratok Ortutay Gyula hagyatékából**

Ortutay Gyula 1940-ben közzétett, *Fedics Mihály mesél* című, programadó tanulmánnyal kísért kötete egy új meseértelmezési irányzat, az egyéniségkutatás alapműve lett. Az ARTE Galéria és Aukciós Iroda 2015. május 10-én, Budapesten megtartott nyilvános árverésén két tétel kapcsolódott ehhez a

gyűjtéshez és kiadványhoz. A Fedics Mihályról készített fényképek az MTA BTK Néprajztudományi Intézet tulajdonába kerültek (5. tétel), míg Fedics Mihály meséinek Ortutaytól származó autográf lejegyzése, valamint a kísérő dokumentumok (4. tétel) a Néprajzi Múzeum birtokába.

A fényképek közül nyolcat az orosházi születésű, majd az 1940-es évektől Spanyolországban élt szocio- és portréfotós, Müller Miklós (1913–2000) készített, aki a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma révén ismerkedett meg Ortutayval. Közös munkájuk volt a *Parasztágunk élete* (1937). Müllernek a Fedics Mihály (1851–1938) mesemondóról Bátorligeten készített fekete-fehér fényképei (az árverési katalógusban rögzített címeken és sorrendben) a következők: *Fedics Mihály portréja*; *Fedics Mihály és Ortutay Gyula portréja*; *Ortutay a mesélő Fedics szavait jegyzi* (két különböző nagyítás); *Fedics Mihály mesél egy asszonynak és két gyereknek*; *Fedics Mihály a háza előtt*; *Fedics Mihály lakása*. A nyolcadik, Müller Miklóshoz köthető kép egy zergeboglárt ábrázol, amely a Fedics lakhelyét övező bátorligeti ősláp védett növénye. A képek hátoldalán kézírással 1937, illetve 1938 szept. feljegyzés olvasható; ez utóbbi datálás kérdéses, mivel Müller Miklós 1938 tavaszán Párizsba költözött. A fotók értékét esztétikai kvalitásaik mellett az is növeli, hogy korábban nem készült hasonló színvonalú fényképsorozat magyar mesemondóról, továbbá Müller Miklósnak kényszerű emigrálása miatt nem állt módjában további felvételeket készítenie Fedics Mihályról, aki 1938 decemberében meghalt.

A további hat fénykép közül három, ismeretlen fotóstól származó és 1937 májusára datált kép Ortutay Gyula budapesti lakásában készült (*Fedics Mihály fotelben ül Ortutay otthonában*; *Fedics Mihály asztal mögött ül Ortutay otthonában*, illetve *Ortutay Gyula íróasztalánál*), míg három, 1937 júliusára datált, szintén ismeretlen fotóstól származó fénykép a máriapócsi kegytemplomot, illetve a nyírbátori templomot ábrázolja. A tétel utolsó darabja egy képes levelezőlap, *Koldus a Kárpátalján* címmel. Hátán Ortutay kézírásával: „*Adalék Fedics portréjához: kárpátaljai koldusok.*” A tételhez tartozik még egy Müller Miklós (Nicolás Muller) fotóit tartalmazó, 1966-ban Madridban kiadott kötet, és az 1972-es budapesti kiállításának katalógusa – mindkét kötet Ortutay Gyulának és feleségének, Kemény Zsuzsának szóló dedikációval.

A Fedics Mihály mesemondóval kapcsolatos másik (4. számú aukciós) tétel a *Fedics Mihály meséi* című, vászonkötésű füzetet tartalmazza. Ehhez kapcsolódik néhány, szintén autográf feljegyzés Ortutaytól a gyűjtés körülményeire vonatkozólag. A további dokumentumok: egy Dési Huber István festette Fedics-portréről készített fekete-fehér fotó; négy, Ortutayhoz intézett levél a Fedics-rokonoktól, amelyek Fedics Mihály betegségéről, haldoklásáról, temetéséről számolnak be; továbbá az egykorú Fedics-recepció néhány dokumentuma: Marót Károly, Mátray László és Keresztury Dezső recenziói az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény első kötetéről, valamint egy Fedicsnek a rádióban elhangzott meséjét üdvözlő gyermeki(es) levél.

A *Fedics Mihály meséi* című gyűjtőfüzetben Ortutay feljegyezte a lejegyzés kezdő időpontját is: *Bátorliget, 1938. aug. 21*–. Ez már a második, teljességre törő meselejegyzés volt, mivel egy korábbi, Fedics-meséket tartalmazó füzetet elloptak Ortutaytól. A 161 oldalnyi, sűrűn teleírt, két hasábos kézirat kevés javítást tartalmaz. A meséket követően Fedics Mihály életrajzára vonatkozó feljegyzések következnek. A kézirat és az 1940-ben kiadott kötet szövegeinek összehasonlítása még várat magára.

Újságkivágat Ortutay Gyula kézíratainak ellopásáról
(Néprajzi Múzeum EA 33302)

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a gyűjtőfüzet – címével ellentétben – nemcsak Fedics Mihály meséit tartalmazza. A füzetben ugyanis két, szinte azonos terjedelmű népköltési gyűjtés anyaga található. A Fedics-szövegek után a 86. oldalon a következő belső cím látható: *Józseffelva 943. 7. 16–25*. Az ezután következő lapokon nagyobb részt hiedelemtörténetek és mesék ol-

vashatók, szintén Ortutay kézírásával. A gyűjtést Ortutay Gyula 1943 nyarán végezte a Bácskába telepített bukovinai székelyek körében. A szövegek több adatközlőtől származnak; közülük egyelőre Tamás Gergelyné és Várda Titusz azonosítható bizonyosan. Ortutay két szöveget közölt a bácsjózseffalvi gyűjtésből 1943-ban (ezek gépiratát azonban az aukció 10. tételéhez sorolták), és még az 1970-es években is tervezte a korpusz kiadását. Ily módon tehát közgyűjteménybe került Ortutay egy eddig kiadatlan és lappangó, bukovinai székely népköltési gyűjtése.

Az Ortutay Gyula hagyatékának árverésre került tételeiről (kéziratok, könyvek, műtárgyak, személyes iratok stb.) készült részletes katalógus elérhető az Arte Galéria Aukciós Archívumában, a 64. aukció anyagánál (www.arte.hu), egy példányát archivált formában pedig az MTA BTK NI Adattárában helyeztük el. Ezek a fotók és kéziratok természetesen további kutatást igényelnek, akárcsak Ortutay Gyula néprajzi munkássága vagy az egyéniségről szóló meseértelmezési irányzat.

GULYÁS JUDIT

Ortutay Gyula hagyatékáról

2015. november 19-én A Tudomány Ünnepe programsorozat keretében az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete, a Néprajzi Múzeum és a Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztálya *A néprajztudomány kézíratos forrásainak sorsa a 21. században I. – Új szerzemények a mesekutató Ortutay Gyula tudományos hagyatékából* címmel szervezett tudományos rendezvényt. Granasztói Péter, Gulyás Judit és Landgraf Ildikó előadásaikban bemutatták a 2015. május 10-én árverésre bocsátott Ortutay-hagyaték szakvéleményeik nyomán védetté nyilvánított tételeit és kamarakiállítást rendeztek a Néprajzi Múzeum és az MTA BTK Néprajztudományi Intézet összefogásával megvásárolt dokumentumokból és fényképekből.

Az ARTE Galéria és Aukciós Iroda által rendezett árverésen Ortutay Gyula hagyatékából 293 tétel: műtárgyak, személyes iratok, hivatalos dokumentumok kerültek kalapács alá.¹ Köztük a néprajztudomány, a magyar folklorisztikai kutatások szempontjából fontos kéziratok, gyűjtési naplók, a mesekutató gyűjtéseivel kapcsolatos levelek, ajánlások, fényképek. Ortutay Gyula, aki a 20. századi magyar folklorisztika iskolateremtő egyénisége, az 1940-es

¹ Ld. Ortutay Gyula (1910–1978) néprajztudós, politikus hagyatéka. Részletes katalógus, ARTE Galéria és Aukciós Iroda. http://www.arte.hu/index.php?option=com_phocadownload&view=file&id=15&Itemid=133&lang=en